מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, שנאמר בו (ירמיה לא ז) 'הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו', דהיינו, שלעתיד לבוא יהיו ההריון והלידה ביום אחד, ואף אצל איוב היה כעין זה, שבאותו הזמן שחרשו הבקר בשדה כבר צמח הזרע, והיו האתונות אוכלות מן התלמים שצמחו.

הגמרא מביאה מקראות המתארים את האסונות שבאו על איוב: 'עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא, וַיֹּאמַר אֵשׁ אֱלֹהִים וְגוֹ' נָפְלָה מִן הַשָּׁמַיִם, וַתִּבְעַר בַּצֹּאן וּבַנְּעָרִים וַתֹּאכְלֵם' (איוב א טז). דהיינו, עוד קודם שגמר הראשון [שסיפר על נפילת הבקר והאתונות ביד מלכות שבא] את דבריו, בא השני וסיפר שנפלה אש בצאן, ובמשרתים השומרים עליהם.

'עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא, וַיֹּאמַר, כַּשְׂדִּים שָׂמוּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיִּפְשְׁטוּ עַל הַגְּמַלִּים וַיִּקָּחוּם וְגוֹ', וְאֶת הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי חָרֶב' (שם יז). כלומר, חיל הכשדים נחלקו לשלשה חלקים, ופשטו על פני השדה כדי ליטול הגמלים בשלל, ואף הרגו את הנערים המשרתים השומרים עליהם.

'עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא, וַיֹּאמַר, בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר', 'וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר, וַיִּגַּע בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת הַבַּיִת וַיִּפֹּל עַל הַנְּעָרִים וַיָּמוּתוּ' (שם יח־יט). דהיינו, הבית עמד בצידו האחד של המדבר, והגיעה רוח חזקה מצידו השני של המדבר, ואף שהגיעה רק מצד אחד הקיפה את הבית כולו, עד שנפל על הבנים והבנות ומשרתיהם וימותו.

הגמרא מביאה מקראות המתארים את מעשיו של איוב אחר ששמע את כל זאת: 'וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת מְעִלוֹ וַיָּגָז [–תלש] אֶת [שער] רֹאשׁוֹ' וְגוֹ', 'וַיֹּאמֶר, עָרֹם יָצָאתִי מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרֹם אָשׁוּב שָׁמָּה, ה' נָתַן וַה' לָקָח יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ' (שם כ־כא). כלומר, כשם שיצאתי מבטן אמי ערום מבלי בנים ועושר, כן אשוב אל הקבר בלעדיהם, ואין לי להתרעם על אבדנם. והוסיף לבאר הדברים, שהלא ה' הוא שנתן לי את הכל, והוא שלקח את שלו, ומה מקום יש להתרעם על כך.

'בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב, וְלֹא נָתַן תִּפְלָה לֵאלֹהִים' (שם כב). אף שבאו על איוב צרות תכופות, מכל מקום לא חטא להתרעם על הבורא, ולא אמר עליו דברי תיפלות.

הגמרא מביאה מקראות המתארים את המשך דיבורו של ה' עם השטן: 'וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב' וְגוֹ' (שם ב א). כאשר הגיע שוב ראש השנה, שבו מתייצבים המלאכים מלמדי הזכות ומלמדי החובה, 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן אֵי מִזֶּה תָּבֹא, וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר, מִשֹּׁט בָּאָרֶץ [וְגוֹ'] וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ' (שם ב). אָמַר השטן לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שַׁמָּטִי [–שוטטתי] בְּכָל הָעוֹלָם וְלֹא מָצָאתִי בְּעַבְדְּךָ אַבְרָהָם, שֶׁאָמַרְתָּ לוֹ 'קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה', וּכְשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ לִקְבּוֹר אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ לֹא מָצָא מָקוֹם לִקְבֹּרָהּ, עַד שֶׁקָּנָה בְּאַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא הֵרְהֵר אַחַר מִדּוֹתֶיךָ.

'וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן, הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ אֶל עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ' וְגוֹ', 'וְעוֹדֶנּוּ מַחֲזִיק בְּתֻמָּתוֹ, וַתְּסִיתֵנִי בּוֹ לְבַלְּעוֹ חִנָּם' (איוב ב ג). דהיינו, על אף כל המכות שהבאת עליו עדיין מחזיק הוא בתמימותו, ואתה פיתית אותי להשחיתו בחינם, מבלי עון, כדי לנסותו.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִלְמָלֵא שמקרא זה כָּתוּב בספר איוב, אִי אֶפְשָׁר היה לְאָמְרוֹ, שהרי הכתוב מתאר את הבורא כְּאָדָם שֶׁפִּסְפְּסִיתָנִי [–שמפתים] אוֹתוֹ אחרים, וְנִיסַּת – ונענה לפיתויים.

הברייתא מבארת את פעולותיו של היצר הרע: בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנינו, על אופן פעולתו של יצר הרע, שמתחילה יוֹרֵד לעולם וּמַתְעֶה את הבריות לחטוא, וּלאחר מכן עוֹלֶה למרום וּמַרְגִּיז – מקטרג על האדם החוטא, ומעלה את חמת המלך עליו, וּנוֹטֵל ממנו רְשׁוּת להרוג את החוטא, וּלאחר מכן נוֹטֵל את הנְּשָׁמָה של אותו אדם.

'וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר, עוֹר בְּעַד עוֹר, וְכֹל אֲשֶׁר לָאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ' (שם ד). כלומר, דרך אדם כשבאים להכותו על ראשו, מגין הוא בידיו על ראשו, כדי לקבל המכה בעור ידו ולא בעור ראשו, ומאחר ודרך אדם לעשות כן אף באיבריו, כל שכן שיתן כל ממון שיש לו להצלת נפשו, ועל כן אין איוב מצטער על אבדן ממונו, מאחר שיודע שהוא לכפרת נפשו. אוּלָם, שְׁלַח נָא יָדְךָ וְנַע אֶל עַצְמוֹ וְאֶל בְּשָׂרוֹ, אִם לֹא [עַל] פָּנֶיךָ יְבָרֲכֶךָּ' (שם ה). אך אם תשלח ידך להכותו בגופו, תראה שמיד יקללך בעבור זאת. 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׂטָן הִנּוֹ בְיָדֶךָ אַךְ אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר' (שם ו). נתון הוא בידך להכותו בגופו, אך עליך לשמור שלא תצא נפשו. 'וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵאֵת פְּנֵי ה' וַיַּךְ אֶת אִיּוֹב וְגוֹ' בְּשְׁחִין רָע מִכַּף רַגְלוֹ וְעַד קָדְקֳדוֹ' (שם ז). אָמַר רַבִּי יִצְחָק, קָשֶׁה היה צַעֲרוֹ שֶׁל הַשָּׂטָן שהוצרך לשמור את נפשו של איוב שלא תצא, יוֹתֵר מִצַּעֲרוֹ שֶׁל אִיּוֹב ביסוריו, והַמָּשָׁל בזה, לְעֶבֶד שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ שְׁבוֹר חָבִית זו, וּשְׁמוֹר אֶת יֵינָהּ שלא ישפך, ואף כאן היה על השטן להכות את גופו של איוב, ולהישמר שלא תצא נפשו.

הגמרא מביאה מימרא של ריש לקיש בענין השטן: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הוּא הַשָּׂטָן, הוּא יֵצֶר הָרָע, הוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת, כלומר, אותו המלאך שמשטין ומקטרג על האדם, הוא זה שמפתה אותו מתחילה לעשות רע, והוא זה שנוטל לבסוף את נשמתו. והוא מפרש כיצד יש ללמוד זאת מן המקראות באיוב. יש ללמוד שהוּא הַשָּׂטָן, דִּכְתִיב (שם ז) 'וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵאֵת פְּנֵי ה'". ויש ללמוד שהוּא הַיֵּצֶר הָרָע, ממה שמצינו בשניהם את הלשון 'רק', כְּתִיב הָכָא (בראשית ו ה) לגבי יצר לב האדם 'רַק רַע כָּל הַיּוֹם', וּכְתִיב הָכָא (איוב א יב) לגבי השטן ('רק את נפשו שמר') ['רַק אֵלָיו אַל תִּשְׁלַח יָדֶךָ']. וכמו כן יש ללמוד שהוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת, דִּכְתִיב (שם ב ו) (רק) '[אֶת] אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר', שציוּוה הקדוש ברוך הוא לשטן שלא יטול את נפשו של איוב, אֶלָּמָא בְּרֵירֵיהּ קָיְימָא – הרי שבידו תלוי הדבר, מאחר שהוא הממונה על נטילת כל הנשמות, ולפיכך היה צריך להזהירו על כך.

מימרא נוספת לגבי השטן: אָמַר רַבִּי לֵוִי, הַשָּׂטָן שקטרג על איוב, וּפְנִינָה אשתו של אלקנה שהכעיסה את חנה צרתה, שניהם לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּונוּ במעשיהם. הַשָּׂטָן לשם שמים נתכוין במה שקטרג על איוב, דִּכְתִיב דְּחָזְיֵא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּנְטַיֵּיהּ דַּעְתֵּיהּ בָּתַר אִיּוֹב – מאחר שראה שדעת הקדוש ברוך הוא נוטה אחר איוב, שהרי הפליג בשבחו יותר ממה שכתוב בשבח אברהם, אָמַר, חַם וְשָׁלוֹם מִינַּשֵּׁי לֵיהּ לְרַחֲמָנוּתֵיהּ דְּאַבְרָהָם – שמא ישכח הבורא חלילה את רחמיו לאברהם, ולפיכך היה מקטרג על איוב שאין הוא צדיק כאברהם.

פְּנִינָה אף היא לשם שמים נתכוונה במה שהכעיסה את צרתה, דִּכְתִיב (שמואל א׳ א ו) 'וְכִעַסַּתָּהּ צָרָתָהּ גַּם כַּעַס, בַּעֲבוּר הַרְּעִמָהּ'. דהיינו, שהיתה מכעסת אותה וחוזרת ומכעסת, כדי שתתרעם על עקרותה, ותתפלל ותושע. דְּרָשָׁהּ – דרש דרשה זו רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב בְּמקום שמשמו פְּפוּנְיָא, אַתָא שָׂטָן נְשַׁקֵּיהּ לְכַרְעֵיהּ – בא השטן ונישק את רגליו, על שלימד עליו זכות.

הגמרא מביאה מקראות המתארים את דבריו של איוב: 'בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב בִּשְׂפָתָיו' (איוב ב י). למרות כל הבא עליו, לא חטא איוב לקלל את ה' בשפתיו. אָמַר רָבָא, יש לדייק מדברי המקרא, שרק בִּשְׂפָתָיו לֹא חָטָא, דהיינו, שלא הוציא הדברים בפיו, אבל בְּלִבּוֹ חָטָא, שחשב בלבו מחשבות כפירה. מַאי קָאָמַר – ומה אמר בלבו, 'אֵרֶץ נִתְּנָה בְיַד רָשָׁע, פְּנֵי שֹׁפְטֶיהָ יְכַסֶּה, אִם לֹא אֵפוֹא מִי הוּא' (איוב ט כד). כלומר, העולם נתון ביד רשע, המכסה את פני השופטים מלהבחין בדבר אמת, שאם לא כן מי הוא המכלה את הצדיקים.

אָמַר רָבָא, מפסוק זה יש ללמוד, שבִּקֵּשׁ אִיּוֹב לְהַפְסִיק עֲרָעָה עַל פִּיהָ, כלומר, לכפור בעיקר, שחירף וגידף כלפי מעלה. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, לֹא דִּבֶּר אִיּוֹב אֶלָּא כְּנֶגֶד הַשָּׂטָן. דהיינו, לא היתה כוונתו לכפור בעיקר, ולא נתכוין אלא שהארץ נמסרה בידיו של השטן, שיכול להביא יסורים על בני האדם.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין זה: כְּתַנָּאֵי – מצינו מחלוקת תנאים בענין זה בברייתא. נאמר בפסוק 'אֶרֶץ נִתְּנָה בְיַד רָשָׁע, רִבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר שמפסוק זה יש ללמוד שבִּקֵּשׁ אִיּוֹב לְהַפְסִיק עֲרָעָה עַל פִּיהָ, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא דִּבֶּר אִיּוֹב אֶלָּא כְּלַפֵּי הַשָּׂטָן.

הגמרא מביאה מקראות המפרשים את טענותיו של איוב: 'עַל

המשך בעמוד רס

1 **דַּעֲתְּךָ כִּי לֹא אֶרְשָׁע וְאֵין מַיְדֵךְ מַצִּיל'** (שם י ז). כלומר, אם חפץ היית
2 בכך, לא היית רשע, אלא שאין מידך מצילת. **אָמַר רָבָא, בְּקֵשׁ אִיּוֹב**
3 **לְפַטּוֹר אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ מִן הַדִּין** שלעתיד לבוא, שרצה לטעון
4 שכל החוטאים אנוסים הם על ידי יצר הרע. וכך **אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ**
5 **שֶׁל עוֹלָם,** כשם **שבָּרָאתָ שׁוֹר שפַּרְסוֹתָיו קְרוּקוֹת,** דהיינו, שהוא
6 מפריס פרסה, **וּבָרָאתָ חֲמוֹר שפַּרְסוֹתָיו קְלוּטוֹת,** שאין פרסת רגלו
7 סדוקה לשני חלקים, נמצא שאתה הוא שבראת את סימני הטהרה
8 בשור ואת סימני הטומאה בחמור, כך **בָּרָאתָ נֵּו עֵדֶן** ליתן שכר
9 לצדיקים **וּבָרָאתָ גֵּיהִנֹּם** להעניש הרשעים, ואתה הוא **שבָּרָאתָ** את
10 **הַצַּדִּיקִים** על ידי יצר הטוב שנתת בהם, **וּבָרָאתָ** את **הָרְשָׁעִים** על ידי
11 יצר הרע שנתת בהם, ומעתה **מִי מְעַכֵּב עָלֶיךָ,** מי יכול לעכב
12 ולעשות כנגד רצונך, אנוסים הם החוטאים, שהיצר הרע מכריחם
13 לחטוא.

14 **וּמַאי אַהֲדְרוּ לֵיהּ חַבְרֵיהּ [דְּאִיּוֹב]** – ומה השיבו חברי איוב על טענתו
15 זאת. כך אמרו לו, **'אַף אַתָּה תָּפֵר יִרְאָה וְתִגְרַע שִׂיחָה לִפְנֵי אֵל'** (שם
16 טו ד). כלומר, דבריך גורמים להפר יראת שמים מבני אדם, וכמו כן
17 גורמים הם לגרוע ולמעט את שיח התפילה מן הבריות, מאחר
18 שלפי דבריך האדם נתון בידי מערכת הטבע, ואין הוא יכול
19 לשנותה. אך האמת אינה כן, אלא אף **שבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** את
20 **יֵצֶר הָרָע** כדי להחטיא בני אדם, מכל מקום **בָּרָא** לוֹ – כנגדו את
21 **התּוֹרָה,** שהיא **תַּבְלִין** ורפואה לו, ומבטלת מאדם הרהורי עבירה,
22 ונמצא, שאין החוטאים אנוסים, שהרי יכולים הם להציל את
23 עצמם מיצר הרע על ידי לימוד התורה.

24 הגמרא מבארת פסוק העוסק במעשיו הטובים של איוב: **דָּרַשׁ רָבָא,**
25 **מַאי דִּכְתִיב** – מה היא כוונת הכתוב (שם כט יג) שאמר איוב **'בִּרְכַּת**
26 **אֹבֵד עָלַי תָּבֹא, וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנֵן'. 'בִּרְכַּת אוֹבֵד עָלַי תָּבֹא',** מַלְמֵד
27 שֶׁהָיָה איוב גּוֹזֵל שָׂדֶה מִיתוֹמִים, **וּמַשְׁבִּיחָהּ** – חורשה וזורעה,
28 **וּמַחֲזִירָהּ לָהֶן** כשהיא משובחת, **וְזוֹ הכוונה 'וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנֵן',**
29 שמתחילה היו היתומים סבורים שהקרקע אבודה מהם, ולבסוף
30 ברכוהו על שהשביחה.

31 **'וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנֵן', דְּכָל חֵיכָא דַּהֲוָה (אִיכָּא) אַלְמָנָה דְּלֹא הֲווּ נָסְבֵי**
32 **לָהּ** – כל היכן שהיתה אלמנה שלא היו חפצים לשאתה לאשה,
33 **הֲוָה אָזֵיל שַׁדֵּי שְׁמֵיהּ עֲלַוְוהוּ** – היה איוב שָׂם את שמו עליה,
34 דהיינו, אומר שהיא קרובתו, או שהיה מתעסק בשידוכיה, **וְהָווּ**
35 **אָתוּ נָסְבֵי לָהּ** – ועל ידי זה היו באים ונושאים אותה.

36 הגמרא שבה לעסוק בדבריו של איוב: **לוֹ שְׁקוֹל יִשְׁקַל כַּעֲשִׂי וַהֲוָתִי,**
37 **כְּמֹאזְנַיִם יִשְׁאוּ יָחַד'** (שם ו ב). כלומר, אם ישקל במאזנים הכעס
38 והעונש שבאו עלי מן השמים, וכנגדם ישקלו עוונותי, נראה מי
39 מהם יכריע. **אָמַר רַב, עָפְרָא לְפוּמֵיהּ דְּאִיּוֹב** – ראוי היה ליתן עפר
40 בפיו של איוב על דבריו אלו, **חַבְרוּתָא כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא** – מאחר
41 שמדבר הוא כלפי שמים כאדם המתווכח עם חבירו, ואומר בוא
42 ונשקול מי חייב למי.

43 **'(לוֹ) [לֹא] יֵשׁ בֵּינֵינוּ מוֹכִיחַ, יָשֶׁת יָדוֹ עַל שְׁנֵינוּ'** (שם ט לג). אין בינינו
44 שופט ומוכיח שיוכל להניח את יד ממשלתו על שנינו, ולברר עם
45 מי האמת. **אָמַר רַב, עָפְרָא לְפוּמֵיהּ דְּאִיּוֹב** – ראוי היה ליתן עפר
46 בפיו של איוב על דבריו אלו, **כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁמּוֹכִיחַ אֶת רַבּוֹ,** וכי
47 יכול אדם להוכיח את הקדוש ברוך הוא.

48 **'בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינַי וּמָה אֶתְבּוֹנֵן עַל בְּתוּלָה'** (שם לא א). כלומר, מדוע
49 קרה לי כל זאת, הלא ברית כרתי לעיני שלא להסתכל על אשת
50 איש, ואף גדלה חסידותי עד שלא התבוננתי אפילו על פנויה.
51 שמא לאחר זמן תנשא ואהיה כרוך אחריה. **אָמַר רָבָא, עָפְרָא**
52 **לְפוּמֵיהּ דְּאִיּוֹב** – ראוי היה ליתן עפר בפיו של איוב על דבריו אלו,
53 **אִיהוּ בְּאַחֲרָנֵיתָא** – הוא לא הסתכל רק בנשים אחרות, אבל **אַבְרָהָם**
54 **אבינוּ אֲפִילּוּ בְּדִידֵיהּ לֹא אִסְתַּכֵּל** – אפילו באשתו לא הסתכל.
55 ומנין יודעים זאת, **דִּכְתִיב** (בראשית יב יא) **'הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת**
56 **מַרְאֶה אָתְּ',** שאמר אברהם לשרה אשתו בשעת ירידתם למצרים,
57 הנה נודע לי עתה שאשה יפת מראה את, **מִכְּלָל** – ויש ללמוד מכך,
58 **דְּמֵעִיקָּרָא לֹא הֲוָה יָדַע לָהּ** – שמתחילה לא ידע זאת, מאחר שלא
59 הסתכל בה, ורק עתה ראה באקראי את דמותה משתקפת במי
60 הנהר והכיר ביופיה.

61 **'כְּלָה עָנָן וַיֹּלַךְ כֵּן יוֹרֵד שְׁאוֹל לֹא יַעֲלֶה'** (איוב ז ט). כמו הענן ההולך
62 ואינו שב, כן היורד לקבר אינו עולה. **אָמַר רָבָא, מְבָאן** יש ללמוד,
63 **שֶׁכַּפֶּר אִיּוֹב בִּתְחִיַּית הַמֵּתִים.**

64 **'אֲשֶׁר בְּשַׂעֲרָה יְשׁוּפֵנִי וְהִרְבָּה פְצָעַי חִנָּם'** (שם ט יז). הלא הוא כְּתַת
65 אותי ברוח סערה, והרבה פצעי בחינם על לא עוול בכפי. **אָמַר**
66 **רַבָּה, אִיּוֹב בִּלְשׁוֹן 'סְעָרָה' חֵרֵף כלפי המקום, וּבִלְשׁוֹן 'סַעֲרָה'**
67 **הֵשִׁיבוּהוּ** מן השמים. **בִּלְשׁוֹן סְעָרָה חֵרֵף, דִּכְתִיב 'אֲשֶׁר בְּשַׂעֲרָה**
68 **יְשׁוּפֵנִי',** וכך **אָמַר** איוב **לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,** שֶׁמָּא **רוּחַ סְעָרָה**
69 **עֲבָרָה לְפָנֶיךָ וְנִתְחַלֵּף לְךָ** התיבות **בֵּין אִיּוֹב לְאוֹיֵב,** דהיינו, שאתה דן
70 אותי ששמי 'איוב' כאילו הייתי 'אויב'. **וּבִלְשׁוֹן סְעָרָה הֵשִׁיבוּהוּ** מן
71 השמים, **דִּכְתִיב** (שם לח א, ג) **'וַיַּעַן ה' אֶת אִיּוֹב מִן הַסְּעָרָה וַיֹּאמַר' [וְגוֹ']**
72 **'אֱזָר נָא כְגֶבֶר חָלָצֶיךָ אֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי'.** התחזק נא והזדרז, וענה לי
73 על שאלותי. וכך **אָמַר** לוֹ **הקדוש ברוך הוא, הַרְבֵּה נִימִין** [–שערות]
74 **בָּרָאתִי בָּאָדָם, וְכָל נִימָא וְנִימָא בָּרָאתִי לָהּ גּוּמָּא** [–בור] **בִּפְנֵי עַצְמָהּ**
75 שממנה היא יונקת את חיותה, והטעם שבראתי לכל נימא גומא
76 בפני עצמה הוא כדי **שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁתַּיִם יוֹנְקוֹת מִגּוּמָּא אַחַת, שֶׁאַלְמָלֵי**
77 – שאם היו **שְׁתַּיִם יוֹנְקוֹת מִגּוּמָּא אַחַת,** היו **מַחְשִׁיכוֹת** את **מְאוֹר עֵינָיו**
78 **שֶׁל אָדָם.** ומעתה יש לך להבין, שאם **בֵּין גּוּמָּא לְגוּמָּא לֹא נִתְחַלֵּף**
79 **לִי,** האם יתכן שבין **איוב לְאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי.**

80 וממשיך הקדוש ברוך הוא ואומר לאיוב: **'מִי פִלַּג לַשֶּׁטֶף תְּעָלָה'**
81 **[וְגוֹ']** (שם כה). דהיינו, מי חילק דרך לכל טיפת גשם. וכך אמר לו,
82 **הַרְבֵּה טִיפִּין** [–טיפות גשם] **בָּרָאתִי בָּעֲבִים** [–בעננים], **וְכָל טִיפָּה**
83 **וְטִיפָּה בָּרָאתִי לָהּ דְּפוּס** [–דרך ושביל] **בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ**
84 **שְׁתֵּי טִיפִּין יוֹצְאוֹת מִדְּפוּס** [–משביל] **אֶחָד, שֶׁאִלְמָלֵי שְׁתֵּי טִיפִּין**
85 **יוֹצְאוֹת מִדְּפוּס אֶחָד** – שאם היו שתי טיפות יוצאות משביל אחד,
86 היו **מְטַשְׁטְשׁוֹת אֶת הָאָרֶץ** – עושים אותה לחה כטיט, **וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה**
87 **פֵּירוֹת.** מעתה יש לך להתבונן, אם **בֵּין טִיפָּה לְטִיפָּה לֹא נִתְחַלֵּף לִי,**
88 היתכן שבין **איוב לְאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי.**

89 מבררת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי תְּעָלָה לְיִשְׁנָא דִּדְפוּס הִיא** – מנין
90 יש ללמוד ש'תעלה' שאמר הכתוב היא דרך ושביל. ומבארת,
91 **אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא,** יש ללמוד זאת **מִדִּכְתִיב** (מלכים א' יח לב) **לגבי**
92 אליהו בהר הכרמל, **'וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם זָרַע',** שעשה אליהו
93 חפירה ושביל מסביב למזבח, ברוחב הראוי לזריעת שתי סאים,
94 ומילא תעלה זו במים.

95 ממשיך הקדוש ברוך הוא ואומר לאיוב: **'וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קֹלוֹת'** (איוב לח
96 כה). דהיינו, מי חילק דרך לכל אחד מן הרעמים. וכך אמר לו,
97 **הַרְבֵּה קוֹלוֹת** [–רעמים] **בָּרָאתִי בָּעֲבִים** [–בעננים], **וְכָל קוֹל וְקוֹל**
98 **בָּרָאתִי לוֹ שְׁבִיל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁתֵּי קוֹלוֹת יוֹצְאוֹת**
99 **מִשְּׁבִיל אֶחָד, שֶׁאִלְמָלֵי** – שאם היו **שְׁתֵּי קוֹלוֹת יוֹצְאוֹת מִשְּׁבִיל אֶחָד**
100 היו **מַחֲרִיבִין אֶת כָּל הָעוֹלָם.** מעתה יש לך להבין, שאם **בֵּין קוֹל לְקוֹל**
101 **לֹא נִתְחַלֵּף לִי,** היתכן שבין **איוב לְאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי.**

102 עוד אמר לו הקדוש ברוך הוא לאיוב: **'הֲיָדַעְתָּ עֵת לֶדֶת יַעֲלֵי סָלַע,**
103 **חֹלֶל אַיָּלוֹת תִּשְׁמֹר'** (שם לט א). האם יודע אתה את זמן הלידה של
104 היעלים הגרים בסלע, או האם שומר אתה את הזמן שבאים צירי
105 לידה לאילה. וכך אמר לו, **יַעֲלָה** [–אשת היעל] **זוֹ אַכְוֶרֶת עַל בָּנֶיהָ**
106 **היא, ולפיכך בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת**

לְלֶדֶת הִיא עוֹלָה לְרֹאשׁ הָהָר, כְּדֵי שֶׁמִּיד עִם הַלִּידָה יָפוֹל הוֹלֵד מֻמְנָה לתחתית ההר וְיָמוּת. וַאֲנִי מַזְמִין לָהּ נֵשֶׁר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁמְּקַבְּלוֹ לוּלֵד בְּכַנְפָיו וּמַנִּיחוֹ לְפָנֶיהָ, וְאִלְמָלֵי מַקְדִּים הַנֵּשֶׁר בְּרֶגַע אֶחָד אוֹ מְאַחֵר בְּרֶגַע אֶחָד מִיָּד הָיְתָה הוֹלֶדֶת מֵת. וּמֵעַתָּה יֵשׁ לָךְ לְהָבִין, שֶׁאִם בֵּין רֶגַע לְרֶגַע לֹא נִתְחַלֵּף לִי, הֵיתְכֵן שֶׁבֵּין אִיּוֹב לְאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי.

עוֹד אוֹמֵר הַכָּתוּב (שם), 'חֵלֶל אֲיֻלּוֹת תְּשַׁמֵּר'. וְכֵן אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַיָּלָה זוֹ רַחֶמָהּ [–בֵּית הָרֶחֶם שֶׁלָּהּ] צַר, וְלִפְיכָךְ אֵין הוֹלֶד יָכוֹל לָצֵאת. וְעַל כֵּן בְּשָׁעָה שֶׁהִיא כּוֹרַעַת לָלֶדֶת, אֲנִי מַזְמִין לָהּ דַּרְקוֹן [–נָחָשׁ] שֶׁמַּכִּישָׁהּ בְּבֵית הָרֶחֶם, וּמִתְרַפֶּה מִמּוֹלַדְתָּהּ – וְנַעֲשֶׂה הָרֶחֶם רָפוּי, וְעַל יְדֵי כָּךְ יְכוֹלָה הִיא לְיַלֵּד. וְאִלְמָלֵי – וְאִם הָיָה הַנָּחָשׁ מַקְדִּים רֶגַע אֶחָד אוֹ מְאַחֵר רֶגַע אֶחָד, מִיָּד הָיְתָה הָאֵילָה מֵתָה. וּמֵעַתָּה יֵשׁ לָךְ לְהָבִין, שֶׁאִם בֵּין רֶגַע לְרֶגַע לֹא נִתְחַלֵּף לִי, הֵיתְכֵן שֶׁבֵּין אִיּוֹב לְאוֹיֵב נִתְחַלֵּף לִי.

'אַנְשֵׁי לִבָּב יֹאמְרוּ לִי וְגֶבֶר חָכָם שֹׁמֵעַ לִי, [אִיּוֹב] לֹא בְּדַעַת יְדַבֵּר וּדְבָרָיו לֹא בְהַשְׂכֵּיל' (איוב לד לד-לה). אלו דברי אליהוא בן ברכאל הבוזי. וכך אמר, אף שכל אנשי לבב יודו לדברי [שנאמרו בפסוקים שקדמו לפסוק זה], וכן כל גבר חכם ישמע לדברי ולא יסור מהם, אבל איוב מחמת קושי מכאוביו אין דעתו שלימה עמו, ולפיכך הוא מדבר שלא בהשכל, אך ללא זאת היה אף הוא מודה לדברי. (וכתיב 'כִּי לֹא דִבַּרְתָּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב') אָמַר רָבָא, מִכָּאן יש ללמוד, שֶׁאֵין אָדָם נִתְפָּס בְּשָׁעַת צַעֲרוֹ, כלומר, שאם אדם מדבר קשות כלפי מעלה מחמת צערו ויסוריו, אין מענישים אותו על כך מן השמים, ולפיכך אמר הכתוב רק ש'איוב לא בדעת ידבר', ולא אמר ש'איוב בְּרֶשַׁע ידבר'.

עתה מבארת הגמרא את הכתובים העוסקים בשלשת רעיו של איוב שבאו לנחמו: נאמר (שם ב יא) 'וַיִּשְׁמְעוּ שְׁלֹשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב אֵת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלָיו, וַיָּבֹאוּ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי וּבִלְדַּד הַשּׁוּחִי וְצוֹפַר הַנַּעֲמָתִי, וַיִּוָּעֲדוּ יַחְדָּו לָבוֹא לָנוּד לוֹ וּלְנַחֲמוֹ' – כאשר שמעו שלושת ידידי איוב את הצרות שבאו עליו, באו שלשתם ממקומות מגורידם אל עירו של איוב, ושם נתאספו יחדיו לבוא לקונן עמו ולנחמו.

מבררת הגמרא: מַאי – מה כוונת הכתוב וַיִּוָּעֲדוּ יַחְדָּו. מבארת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כתוב זה מְלַמֵּד שֶׁנִּכְנְסוּ פּוּלָן בְּשַׁעַר אֶחָד, דהיינו, שנזדמנו כולם בשעה אחת אל שער העיר שהיה איוב דר בה. וְתָנָא בברייתא, שֶׁבֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהם היה מרחק של שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פַּרְסֵי [–פרסאות], ואף על פי כן נזדמנו כולם בשעה אחת.

מבררת הגמרא: מְנָא חָווּ יָדְעֵי – מנין ידעו שאירעו צרות לאיוב ידידם. מבארת הגמרא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי כְּלִילָא הֲוָה לְהוּ – יש אומרים שהיו להם כתרים. דהיינו, לכל אחד מהם היה כתר ובו היו חקוקות צורות שלשת רעיו, וכל אחד היה חוקק את שמו על פרצופו, וכאשר היו באים יסורים על אחד מהם, היה פרצופו שבכתר משתנה, וכך היו יודעים ידידיו שהוא שרוי בצרה. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי אִילְנֵי הֲוָה לְהוּ – ויש אומרים שהיו להם אילנות, שנטע כל אחד מהם שלושה אילנות בחצירו כנגד שלושת רעיו, וְכֵיוָן דְּכַמְשֵׁי חָווּ יָדְעֵי – וכאשר היה נובל אחד מן האילנות, היו יודעים שאותו אדם שרוי בצרה.

אָמַר רָבָא, הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אינשי – זה הוא מאמר הבריות, אוֹ חַבְרָא כְּחַבְרֵי דְּאִיּוֹב אוֹ מִיתוּתָא – או חברים כחברי איוב או מיתה, שאם אין לאדם אוהבים נוח לו שימות.

הגמרא דנה האם לידת בנות ברכה היא: נאמר (בראשית ו א) 'וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם'. ונחלקו אמוראים בדרשת תיבת 'לרוב', רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רְבִיָּה בָּאָה לָעוֹלָם – 'לרוב' הוא לשון ריבוי, שעל ידי הבנות מתרבה העולם. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, 'לרוב' הוא לשון מריבה, שעל ידי הבנות מְרִיבָה בָּאָה לָעוֹלָם.

אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, לְיִדִידֵהּ דְּאָמְרַת – לשיטתך שסובר אתה שעל ידי הבנות רְבִיָּה בָּאָה לָעוֹלָם, ונמצא שיש בהן ברכה, אם כן מִפְּנֵי מָה כאשר השיב הקדוש ברוך לאיוב את כל אשר היה לו מתחילה בכפלים, לֹא נִכְפְּלוּ בְּנוֹתָיו שֶׁל אִיּוֹב, אלא היו לו שלש בנות כבתחילה. אלא בהכרח יש ללמוד מכך, ש'לרוב' לשון מריבה הוא, ולפיכך לא נכפלו בנותיו של איוב.

אָמַר לוֹ רבי יוחנן לריש לקיש, נָהִי דְּלֹא נִכְפְּלוּ בְּשִׁמּוֹת – אף שלא נכפל מספר הבנות שהיה לו מתחילה, אֲבָל נִכְפְּלוּ בְּיוֹפְי – יפות היו כפלים מן הבנות שהיו לו בראשונה. ומנין למדים זאת, דִּכְתִיב (איוב מב יג-יד) 'וַיְהִי לוֹ שִׁבְעָנָה בָנִים וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת, וַיִּקְרָא שֵׁם הָאַחַת יְמִימָה, וְשֵׁם הַשֵּׁנִית קְצִיעָה, וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית קֶרֶן הַפּוּךְ'. ודרשו חכמים את שמותיהן, יְמִימָה על שם שֶׁהָיְתָה דּוֹמָה לְיוֹם – שהיתה מאירה כאור החמה, קְצִיעָה על שם שֶׁהָיָה רֵיחָהּ הטוב נוֹדֵף כַּמִּין בושם ששמו קְצִיעָה, ובביאור השם קֶרֶן הַפּוּךְ, אָמְרֵי דְּבֵי [–אמרו בבית מדרשו של] רַבִּי שֵׁילָא, שהיתה נקראת כן על שֶׁדּוֹמָה לְקַרְנָא דְּקַרְשָׁא – לקרן של חיה ששמה 'קרש', שהוא שחור כמו צבע ששמו פוך.

מַחֲיִיכוּ עֲלָהּ כַּמְעַרְבָא – בארץ ישראל היו שוחקים על פירוש זה, שהלא קַרְנָא דְּקַרְשָׁא לָקוּתָא הִיא – הקרן של החיה ששמו קרש צבעה לקוי ואינו נאה, שהרי יש בו כמה גוונים, ומה שבח יש בכך שהיא דומה לו.

אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, 'קרן הפוך' היינו כְּכוּרְכְּמָא דְּרִישְׁקָא – כמו עשב ששמו 'ברכום' הגדל בגינה, כְּמִינֵיהּ – שהוא המשובח משאר מיני הברכומין, כך היא היתה משובחת ביופיה משאר נשים, ומאחר שמברכום זה היו הנשים כוחלות את עיניהן, לפיכך נקראה בשם קרן הפוך, כמו שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ד ל) 'כִּי תִקְרְעִי בַפּוּךְ עֵינַיִךְ'.

עוד בענין לידת בנות: רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי – בנו של רבי, אִיתְּילִידָא לֵיהּ בְּרָתָא – נולדה לו בת, הֲוָה קָא חָלֵשׁ דַּעְתֵּיהּ – היה מצטער על שלא נולד לו בן. אָמַר לֵיהּ אֲבוּהַ – אמר לו אביו, מה לך מצטער, הלא רְבִיָּה בָּאָה לָעוֹלָם, שעל ידי הבנות מתרבה העולם.

אָמַר לֵיהּ בַּר קַפָּרָא לרבי שמעון ברבי, תַּנְחוּמִין שֶׁל הֶבֶל נִיחֲמֵךְ אֲבוּךְ, שהרי יכול העולם להתרבות על ידי בנות של אחרים, [דְּתַנְיָא – שכך שנינו בברייתא], אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא זְכָרִים וּבְלֹא נְקֵבוֹת, אֶלָּא אַשְׁרֵי לְמִי שֶׁבָּנָיו זְכָרִים, וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁבָּנָיו נְקֵבוֹת. וכמו כן אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא בָּשָׂם – מוכר בשמים שריחם הטוב נודף, וּבְלֹא בּוֹרְסִי – מעבד עורות שריחם הרע נודף, אלא אַשְׁרֵי מִי שֶׁאוּמָּנוּתוֹ בּוֹשְׂמִין, וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁאוּמָּנוּתוֹ בּוֹרְסִי.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין זה: כְּתַנָּאֵי – מצינו מחלוקת תנאים האם לידת בנות ברכה היא. נאמר בכתוב (בראשית כד א) 'וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל', ונחלקו התנאים מַאי בַּכֹּל – מה כוונת הכתוב שזה' ברך את אברהם 'בכל'. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, שהברכה היא בזה שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שהברכה היא בזה שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים,

בַּת הָיְתָה לוֹ לְאַבְרָהָם וּבְכֹל שָׁמָּה – שמה של בתו של אברהם היה 'בכל'. מבואר אם כן שנחלקו התנאים האם לידת בת יש בה ברכה או לא, לדעת רבי מאיר נתברך אברהם בכך שלא היתה לו בת, ואילו לדעת רבי יהודה נתברך בכך שהיתה לו בת, וכן היא דעת 'אחרים', אלא שהוסיפו על כך ששמה של הבת היה 'בכל'.

הברייתא מביאה דעות נוספות בביאור ברכת 'בכל' שנתברך בה אברהם: רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, אִיצְטַגְנִינוּת הָיְתָה בִּלְבּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, כלומר, חוזה בכוכבים היה, שֶׁכָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב הָיוּ מַשְׂכִּימִין לְפִתְחוֹ כדי ליטול ממנו עצה, וזו היא הברכה שנתברך בה אברהם.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, אֶבֶן טוֹבָה הָיְתָה תְּלוּיָה בְּצַוָּארוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁכָּל חוֹלֶה הָרוֹאֶה אוֹתוֹ מִיָּד מִתְרַפֵּא מחוליו, וזו היא הברכה שנתברך בה אברהם, וּבְשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר אַבְרָהָם אָבִינוּ מִן הָעוֹלָם, תְּלָאָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לאותה אבן טובה בְּגִלְגַּל הַחַמָּה.

אָמַר אַבָּיֵי, הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אינשי – זה הוא מה שאומרים הבריות, אִידְּלִי יוֹמָא אִידְּלִי קְצִירָא – כאשר מגביה היום, דהיינו, כשהחמה זורחת, מיקל החולי, והיינו מחמת אותה אבן טובה התלויה בגלגל החמה.

דָּבָר אַחֵר, הברכה שנתברך בה אברהם היא, שֶׁלֹּא מָרַד עֵשָׂו בְּיָמָיו – שלא יצא עשו לתרבות רעה עד פטירתו של אברהם. דָּבָר אַחֵר,

המשך בעמוד רסא

הברכה שנתברך בה אברהם היא, **שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל** בנו **תְּשׁוּבָה** על חטאיו, עוד **בְּיָמָיו** של אברהם.

הגמרא מבררת מנין יודעים שלא מרד עשו בימיו: **שֶׁלֹּא מָרַד עֵשָׂו בְּיָמָיו מְנָלָן.** מבארת הגמרא: **דִּכְתִיב** ['וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אלסר (אלסר) כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם' (בראשית יד א)] **וַיְהִי** בימיו **מַלְכֵי הַשָּׁדֶה וְהוּא עֵיָּף'.** ובאותו היום יצא עשו לתרבות רעה [כפי שיבואר בדברי הגמרא להלן]. **וְתָנָא** בברייתא, **שבאותו הַיּוֹם נִפְטַר אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְעֵשָׂו יַעֲקֹב אָבִינוּ תַּבְשִׁיל שֶׁל עֲדָשִׁים** כדי **לְנַחֵם** את **יִצְחָק אָבִיו,** כפי המנהג שבני ביתו של האבל מכינים עבורו סעודת אבלים. ונמצא, שלא יצא עשו לתרבות רעה עד לפטירתו של אברהם.

מבררת הגמרא: [**וּמַאי שְׁנָא שֶׁל עֲדָשִׁים** – מדוע הכין יעקב תבשיל של עדשים דווקא]. מבארת הגמרא: **אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא** – אמרו בארץ ישראל **מְשַׁמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר מָרִי,** הטעם בזה הוא משום שהאבל דומה לעדשה, **מָה עֲדָשָׁה זוֹ אֵין לָהּ פֶּה** – אין לה סדק כשאר קטניות, אלא סגורה היא מכל צדדיה, **אַף הָאֵבֶל אֵין לוֹ פֶּה** – שאין הוא פוצה את פיו אלא יושב ודומם.

דָּבָר אַחֵר, האבל דומה לעדשה בכך, **מָה עֲדָשָׁה זוֹ מְגוֹלְגֶלֶת** – עגולה היא כגלגל, **אַף הָאֲבֵילוּת מְגַלְגֶּלֶת וּמַחֲזֶרֶת עַל כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם,** שאין אדם ניצול הימנה.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מהו החילוק להלכה בין שני טעמים אלו. מבארת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ לְנִחוּמֵי כַּבֵּיעֵי** – החילוק ביניהם הוא אם אפשר להכין ביצים לסעודת אבלים. שאם הטעם בעדשה משום שאין לה פה, אף ביצה סגורה היא מכל צדדיה, אך אם הטעם בעדשה שעגולה כגלגל, אין ליטול לשם כך ביצה, שהרי ביצה אינה עשויה כגלגל.

הגמרא מפרשת את העבירות שעבר עשו באותו היום: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חָמֵשׁ עֲבֵירוֹת עָבַר אוֹתוֹ רָשָׁע** [–עשו] **בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם** שמת בו אברהם. **בָּא עַל נַעֲרָה מְאוֹרָסָה, וְהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְכָפַר בָּעִיקָּר, וְכָפַר בִּתְחִיַּית הַמֵּתִים, וְשָׁט** [–ביזה] **אֶת הַבְּכוֹרָה,** דהיינו שביזה את העבודה במשכן הנעשית על ידי הבכורים.

הגמרא מבארת מנין יודעים שעבר עבירות אלו: **שבָּא עַל נַעֲרָה מְאוֹרָסָה** יש ללמוד, **דִּכְתִיב הָכָא** ['וַיִּבָּא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה', **וּכְתִיב הָתָם** (דברים כב כז) לגבי הבא על נערה מאורסה **'כִּי בַּשָּׂדֶה מְצָאָהּ',** ומאחר שנקט הכתוב בשניהם לשון 'שדה' יש ללמוד שבא עשו על נערה המאורסה. **ושהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ** יש ללמוד, **דִּכְתִיב הָכָא** ['עֵיָּף', **וּכְתִיב הָתָם** (ירמיה ד לא) **'אוֹי נָא לִי כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים',** ומאחר שנקט הכתוב תיבת 'עיף' בשניהם, יש ללמוד שאף עשו מן ההורגים היה. **וְשכָּפַר בָּעִיקָּר** יש ללמוד, **דִּכְתִיב הָכָא** (בראשית כה לב) שאמר עשו **'לָמָּה זֶּה לִי בְּכֹרָה', וּכְתִיב הָתָם** (שמות טו ב) בקריעת ים סוף שאמרו ישראל **'זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ',** ויש ללמוד מכך שכוונת עשו באומרו למה 'זה' לי, היינו לכפור ב'זה אלי'. **וְשכָּפַר בִּתְחִיַּית הַמֵּתִים** נלמד **מִדִּכְתִיב** (בראשית כה לב) שאמר עשו **'הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת',** דהיינו, שלא האמין בתחיית המתים. ולפיכך לא שם אל לבו מה שיארע לאחר מותו. **וְשׁשָׁט** [–ביזה] **אֶת הַבְּכוֹרָה** נלמד **מִדִּכְתִיב** (שם לד) **'וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה'.**

מבררת הגמרא: **וְשֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו** של אברהם **מְנָלָן.** מבארת הגמרא: **כִּי הָא** – כמו במעשה **דְּרַבִּינָא וְרַב חָמָא בַּר בּוּזִי,** דַּהֲווֹ **יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרַבָּא** – שהיו יושבים לפני רבא, **וְקָא מְנַמְנֵם רָבָא** – ורבא נמנם. **אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב חָמָא בַּר בּוּזִי, וַדַּאי דְּאָמְרִיתוּ** – האם נכון הדבר שאומרים אתם שכָּל **מִיתָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גְּוִיעָה** – כל מי שנאמר בו בתורה 'ויגוע וימת', **זוֹ הִיא מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים** – יש ללמוד שצדיק היה. **אָמַר לֵיהּ** רב חמא בר בוזי לרבינא, **אִין** – אכן כך.

שב רבינא ושאלו: **וְהָא** [–והרי] מצינו בְּדּוֹר **הַמַּבּוּל** שנאמר בו (בראשית ז כא) 'וַיִּגְוַע כָּל בָּשָׂר', אף שרשעים היו. **אָמַר לֵיהּ** רב חמא לרבינא, **אֲנָן גְּוִיעָה וַאֲסִיפָה קָאַמְרִינַן** – אני לא אמרתי שנאמר כן בצדיקים אלא באופן שנאמר גם 'ויגוע' וגם 'ויאסף אל עמיו', ואילו דור המבול אף שנאמרה בהם 'גויעה' מכל מקום לא נאמרה בהם 'אסיפה'.

שב רבינא ושאלו: **וְהָא יִשְׁמָעֵאל** בנו של אברהם **דִּכְתִיב בֵּיהּ גְּוִיעָה וַאֲסִיפָה,** כמו שאמר הכתוב (בראשית כה יז) 'וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו', אף שרשע היה. **אֵדְּהָכִי אִיתְּעַר בְּהוּ רָבָא** – בינתיים התעורר רבא מנמנומו, **אָמַר לְהוּ** – אמר להם לרבינא ורב חמא בר בוזי, **דְּרַדְּקֵי** – בחורים אתם, שלא הגעתם לסבור סברא, **הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יִשְׁמָעֵאל עָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּחַיֵּי** אברהם **אָבִיו,** ולפיכך נאמרה בו גויעה ואסיפה כדרך שנאמר בצדיקים. ומנין יש ללמוד שעשה תשובה בימי אברהם אביו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ט) בפטירת אברהם, **'וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו',** דהיינו שהוליך ישמעאל את יצחק לפניו, אף שצעיר היה ממנו, ובהכרח שעשה תשובה.

שואלת הגמרא: **וְרֵילְמָא דֶּרֶךְ חֲכָמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ** – שמא לא הקדים ישמעאל את יצחק לפניו, אלא שמנה אותם הכתוב כפי חכמתם, ולפיכך הקדים את יצחק לישמעאל. משיבה הגמרא: **אֶלָּא מַעֲתָּה** – אם כך הוא הדבר, שמנה אותם הכתוב דרך חכמתם, מדוע נאמר בפטירת יצחק (שם לה כט) **'וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו',** **מַאי טַעְמָא לֹא חָשִׁיב לְהוּ דֶּרֶךְ חֲכָמָתָן** – מדוע אין הכתוב מונה אותם דרך חכמתם ומקדים את יעקב לעשו. **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר שאין הכתוב מונה אותם אלא כסדר עמידתם, **וּמַהְאָקְדְּמֵיהּ** – ומכך שישמעאל הקדים את יצחק שילך לפניו, יש ללמוד **דַּאֲכוּרֵי אַכְּבְרֵיהּ** – שמינה ישמעאל את יצחק למנהיגו, **וּמַהַאי דְּאַכְּבְרֵיהּ** – ומאחר שמינהו למנהיג עליו **שָׁמַע מִינָּהּ תְּשׁוּבָה עָבַד** ישמעאל **בְּיָמָיו** של אברהם.

הגמרא מביאה ברייתא בענין הטובה שהנחיל הקדוש ברוך הוא לאברהם יצחק ויעקב: **תָּנוּ רַבָּנָן, שָׁלֹשָׁה** אנשים **הִטְעִימָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה**